

UNECE Strategie voor educatie voor duurzame ontwikkeling

Visie

Onze toekomstvisie is deze van een regio die gemeenschappelijke waarden als solidariteit, gelijkheid en wederzijds respect tussen mensen, landen en generaties hoog in het vaandel draagt.

Het is een regio die gekenmerkt is door duurzame ontwikkeling, wat economische vitaliteit, rechtvaardigheid, sociale cohesie, bescherming van het milieu en het duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen inhoudt, om op deze wijze de behoeften van de huidige generatie te dekken zonder de mogelijkheid van toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien in het gedrang te brengen¹.

Naast het feit dat educatie een mensenrecht² is, is het een eerste vereiste om duurzame ontwikkeling te verwezenlijken en een essentieel hulpmiddel voor goed bestuur, geïnformeerde besluitvorming en de bevordering van democratie. Daarom kan educatie voor duurzame ontwikkeling helpen onze visie om te zetten in werkelijkheid. Educatie voor duurzame ontwikkeling ontwikkelt en versterkt de capaciteit van individuen, groepen, gemeenschappen, organisaties en landen om oordelen te vellen en keuzes te maken ten voordele van duurzame ontwikkeling. Zij kan een verschuiving in de geestesgesteldheid van mensen bevorderen en hen daardoor in staat stellen onze wereld veiliger, gezonder en welvarender te maken, waarbij de levenskwaliteit toeneemt. Educatie voor duurzame ontwikkeling kan kritische reflectie, grotere bewustwording en betere kansen op volwaardige zelfontplooiing opleveren, zodat nieuwe visies en opvattingen kunnen worden verkend en nieuwe methoden en hulpmiddelen ontwikkeld.

Inleiding

1. Het mandaat om de Strategie te ontwikkelen vloeit voort uit de Verklaring van de Ministers van Leefmilieu van de UNECE tijdens hun vijfde Conferentie over Milieu voor Europa ('Environment for Europe') gehouden te Kiev, in mei 2003. Ervaring die opgedaan werd zowel binnen de regio als over heel de wereld kwam ten goede aan de Strategie. Ze draagt bij tot en spoort met het Raamwerk voor een ontwerpschema voor de implementatie van het Decennium voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties, dat ontwikkeld werd door de UNESCO. De Strategie zou moeten gebruikt worden als basis voor de regionale implementatie van het Decennium en van de resultaten van de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling.

2. De Strategie werd ontwikkeld via een participatieproces waarbij regeringen, onderwijsinstellingen, NGO's en andere belanghebbenden van de UNECE-regio evenals internationale organisaties werden betrokken.

3. Deze Strategie zou de invoering en de bevordering van educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) in de UNECE-regio moeten vergemakkelijken en daarbij bijdragen tot de realisatie van onze gemeenschappelijke visie.

4. De UNECE-regio omvat landen met een rijke culturele diversiteit en met verschillende socio-economische en politieke omstandigheden. De vooruitzichten met betrekking tot duurzame ontwikkeling hangen in grote mate af van het wijzigen van levensstijlen en

¹ Zie ook de Wereld Commissie over Milieu en Ontwikkeling, "Our Common Future", 1987

² Zie ook *Statement on education for Sustainable Development*, 5de Ministeriële Conferentie "Environment for Europe", Kiev, 2003

consumptie- en productiepatronen, waarbij tegelijk rekening moet worden gehouden met de behoeften van landen waar armoedebestrijding nog steeds een prioritaire zorg is.

5. De regio heeft zowel eerste vereisten als behoeften om de Strategie te implementeren. De meeste landen in de regio hebben onderwijssystemen ontwikkeld die professionele leraars tewerk stellen, met een verzekerde toegang tot basisonderwijs en gelijke rechten op onderwijs voor iedereen. Zij bereikten een hoge graad van geletterdheid, ontwikkelden een wetenschappelijk potentieel en zorgden voor een maatschappelijke participatie. Er zijn echter nog uitdagingen te overwinnen vooraleer EDO effectief geïmplementeerd kan worden. Onderwijssystemen moeten worden verbeterd om het interdisciplinaire karakter van EDO effectief toe te passen, de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld moet worden versterkt en (passende of voldoende) institutionele en materiële voorzieningen moeten worden gemobiliseerd.

I. Opzet en doelstellingen

6. Het opzet van deze Strategie bestaat erin UNECE lidstaten aan te moedigen om EDO te ontwikkelen en op te nemen in hun formele onderwijssystemen, in alle relevante vakken en in niet-formeel en informeel onderwijs. Dit zal mensen uitrusten met kennis en vaardigheden m.b.t. duurzame ontwikkeling. Zij zullen competentier en zelfverzekerder worden en hun kansen om te handelen voor een gezond en productief leven in harmonie met de natuur³ en met zorg voor sociale waarden, gender gelijkheid en culturele diversiteit, verhogen

7. De doelstellingen van deze Strategie, die zullen bijdragen om het opzet te realiseren, zijn:

- (a) verzekeren dat de beleids-, de regelgevings- en werkingskaders EDO ondersteunen;
- (b) duurzame ontwikkeling bevorderen via formeel, niet-formeel en informeel leren;
- (c) leraars en educatoren uitrusten met competenties om duurzame ontwikkeling op te nemen in hun onderwijs- en educatieve activiteiten;
- (d) verzekeren dat aangepaste hulpmiddelen en materialen voor EDO beschikbaar zijn;
- (e) onderzoek over en ontwikkeling van EDO bevorderen;
- (f) de samenwerking rond EDO op alle niveaus binnen de UNECE regio versterken.

II. Reikwijdte

8. De Strategie zal worden aangenomen door geïnteresseerde lidstaten van de UNECE. Staten buiten de UNECE worden eveneens aangemoedigd deze te volgen.

9. De Strategie richt zich tot regeringen en motiveert en adviseert hen omtrent de beste manier om beleidslijnen en praktijken te ontwikkelen waardoor duurzame ontwikkeling kan worden geïntegreerd in onderwijs en leren, dit alles met de betrokkenheid van leraars en andere belanghebbenden.

³ De Verklaring van Rio over Leefmilieu en Ontwikkeling stelt dat menselijke wezens centraal staan binnen het nastreven van duurzame ontwikkeling, en dat zij het recht hebben op een gezond en productief leven, in harmonie met de natuur (Zie ook het Implementatieplan, Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling, VN, 2002).

Omdat EDO rekening dient te houden met lokale, subnationale, nationale en regionale omstandigheden, zal het misschien uiteenlopende klemtonen leggen op verschillende aspecten van duurzame ontwikkeling, afhankelijk van het land en het onderwijsveld. Deze Strategie zal dienen als een flexibel raamwerk voor landen van de regio, aangezien de implementatie ervan wordt aangestuurd door de prioriteiten en initiatieven waarmee de landen tegemoet komen aan hun specifieke behoeften en omstandigheden.

10. De Strategie moedigt interdepartementale⁴ samenwerking en partnerschappen aan, net als samenwerking en partnerschappen tussen een hele waaier aan belanghebbenden, en stimuleert daardoor het investeren van mensen en middelen EDO.

11. De Strategie omvat de basisbepalingen van 'Onderwijs voor Iedereen: hoe onze gemeenschappelijke engagementen na te komen'.⁵

12. De Strategie ondersteunt de implementatie van de bepalingen inzake communicatie, educatie, deelname van het publiek en bewustmaking die voorkomen in multilaterale leefmilieuverdragen en andere relevante verdragen. Zij moet ook ondersteuning bieden aan de implementatie van het principe 10 van de Verklaring van Rio over Milieu en Ontwikkeling, de Conventie van Aarhus⁶, de Millenniumdoelen van de Verenigde Naties⁷ en Kwaliteitsonderwijs⁸, door de bevordering van een transparante, alomvattende en verantwoordelijke besluitvorming en van het mondiger maken van mensen.

III. Principes

13. Het is nodig om rekening te houden met de evoluerende betekenis van duurzame ontwikkeling. De ontwikkeling van een duurzame maatschappij moet daarom gezien worden als een continu leerproces waarbij thema's en dilemma's worden verkend en waar gepaste antwoorden en oplossingen kunnen wijzigen naargelang onze ervaring toeneemt. Leerdoelen voor EDO moeten daarom kennis, vaardigheden, inzicht, attitude en waarden omvatten.

14. EDO ontwikkelt zich nog als een breed en veelomvattend begrip, met inbegrip van met elkaar verbonden economische, sociale en milieuthema's. Het verbreedt het begrip van milieueducatie dat zich in toenemende mate richt op een brede waaier van ontwikkelingsthema's. EDO omvat tevens verschillende elementen van ontwikkeling en andere gerichte vormen van educatie. Daarom moet milieueducatie worden uitgebreid en via een geïntegreerde benadering worden aangevuld met andere educatiedomeinen in de richting van educatie voor duurzame ontwikkeling.

15. Sleutelthema's van duurzame ontwikkeling omvatten onder andere armoedebestrijding, burgerzin, vrede, ethiek, verantwoordelijkheid in lokale en mondiale contexten, democratie en bestuur, rechtvaardigheid, veiligheid, Mensenrechten, gezondheid, gender gelijkheid, culturele verscheidenheid, plattelands- en stadsontwikkeling, economie, productie- en consumptiepatronen, verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven, milieubescherming, beheer van de natuurlijke rijkdommen en

⁴ Tussen Staatsorganen

⁵ Het Dakar Actieraamwerk, UNESCO, 2000

⁶ De UNECE Conventie over de toegang tot informatie, deelname van het publiek aan besluitvorming en toegang tot het gerecht inzake milieuaangelegenheden, Aarhus (Denemarken) 1998.

⁷ Millennium Verklaring van de Verenigde Naties, Algemene Vergadering, 8ste plenaire vergadering, 2000

⁸ Gezamenlijk communiqué van de Onderwijsministers, 32ste Algemene Conferentie van de Unesco, 2003

biologische en landschapsdiversiteit⁹. Om een dergelijke verscheidenheid van thema's te behandelen is een holistische benadering¹⁰ vereist.

16. Bij de implementatie van EDO dienen de volgende domeinen aan bod te komen: verbeteren van basiseducatie, heroriënteren van onderwijs in de richting van duurzame ontwikkeling, het bewustzijn van het publiek vergroten en opleiding¹¹ bevorderen.

17. EDO moet respect en begrip voor verschillende culturen aanmoedigen en gebruik maken van voor hun inbreng. De rol van inheemse volkeren moet worden erkend en zij moeten een partner zijn bij het ontwikkelingsproces van onderwijsprogramma's. Traditionele kennis moet worden gewaardeerd en bewaard als een integraal deel van EDO.

18. Lerenden op alle niveaus moeten worden aangemoedigd om systeemdenken en kritisch en creatief denken aan te wenden in zowel lokale als globale (of: mondiale) contexten; deze zijn in de eerste plaats vereist voor actie voor duurzame ontwikkeling¹².

19. EDO is een levenslang proces vanaf de jonge kindertijd tot hoger- en volwassenenonderwijs en gaat verder dan formeel onderwijs. Aangezien waarden, leefstijlen en attitudes reeds vanaf een vroege leeftijd worden bepaald, is de rol van onderwijs van bijzonder belang voor kinderen. Omdat leren plaatsvindt telkens wanneer we een andere rol in ons leven opnemen, moet EDO beschouwd worden als een 'levensbreed' proces. Het moet doordringen in leerprogramma's op alle niveaus met inbegrip van beroepsonderwijs, opleiding van leraars en educatoren en voortgezette opleidingen voor professionelen en beleidsmakers.

20. Hoger onderwijs moet op een betekenisvolle manier bijdragen tot EDO door de gepaste kennis en competenties te ontwikkelen.

21. EDO moet de diverse lokale, nationale en regionale omstandigheden evenals de mondiale context in acht nemen en moet daarbij naar een evenwicht zoeken tussen mondiale en lokale belangen.

22. EDO moet bijdragen tot de ontwikkeling van plattelands- en stedelijke gebieden door de toegang tot onderwijs te verhogen en de kwaliteit ervan te verbeteren. Dit zou vooral ten goede komen aan de plattelandsbevolking.

23. Het aanpakken van de ethische dimensie, met inbegrip van thema's als billijkheid, solidariteit en onderlinge afhankelijkheid binnen de huidige generatie en tussen generaties onderling, evenals met de relatie tussen mensen en de natuur en de relatie tussen arm en rijk, staat centraal binnen duurzame ontwikkeling en is daarom van vitaal belang voor EDO. Verantwoordelijkheid is inherent aan ethiek, en kan door middel van EDO ook daadwerkelijk in de praktijk worden omgezet.

24. Formele EDO moet doordringen zijn van levenservaringen en van het werk buiten de klas. Educatoren¹³ die betrokken zijn bij EDO spelen een belangrijke rol bij het faciliteren van dit proces en bij het aanmoedigen van de dialoog onder de scholieren en studenten en de overheden en het maatschappelijk middenveld¹⁴. Op deze manier biedt EDO

⁹ Zie ook het Raamwerk voor een ontwerpschema voor de implementatie van het Decennium voor Duurzame Ontwikkeling, UNESCO, 2003.

¹⁰ Zie ook de Mededeling over Educatie voor duurzame ontwikkeling

¹¹ Zie ook Agenda 21

¹² Zie ook de Mededeling over Educatie voor duurzame ontwikkeling

¹³ Educatoren zijn leraren, lectoren, opleiders en alle andere beroepsbeoefenaars met educatieve taken evenals vrijwillige educatieve leiders.

¹⁴ Zie ook de Mededeling over Educatie voor duurzame ontwikkeling

onderwijs de gelegenheid om uit zijn isolement te breken ten aanzien van de maatschappij

25. EDO impliceert initiatieven om een cultuur van wederzijds respect in communicatie en besluitvorming te ontwikkelen, waarbij de focus verschuift van louter informatieoverdracht naar het vergemakkelijken van participatief leren¹⁵. EDO moet daarom worden erkend voor haar bijdrage tot interactieve en geïntegreerde beleids- en besluitvorming. De rol die EDO kan vervullen bij de ontwikkeling en de verbetering van participatieve democratie¹⁶ moet eveneens in overweging worden genomen, in het bijzonder als bijdrage tot het oplossen van maatschappelijke conflicten en tot het nastreven van rechtvaardigheid, inclusief via de Lokale Agenda 21.

26. EDO vereist de samenwerking en het partnerschap van meerdere belanghebbenden. De hoofdacteurs zijn de regeringen en lokale autoriteiten, de onderwijs- en wetenschappelijke sectoren, de gezondheidssector, de private sector, de industrie, transport en landbouw, vakbonden en arbeidersverenigingen, de massamedia, niet gouvernementele organisaties, verschillende gemeenschappen, inheemse bevolkingsgroepen en internationale organisaties.

27. EDO moet de bepalingen bevorderen die voorkomen in multilaterale leefmilieuverdragen en andere relevante verdragen omtrent duurzame ontwikkeling.

IV. Implicaties voor het onderwijs en vorming

28. EDO vraagt een heroriëntatie, weg van het volledig toespitsen op kennisvoorziening naar het omgaan met problemen en het identificeren van mogelijke oplossingen. Daarom moet onderwijs zijn traditionele gerichtheid op individuele vakken behouden en tezelfdertijd de deur openen voor multi- en interdisciplinair onderzoek van levensechte situaties. Dit kan een impact hebben op de structuur van leerprogramma's en op de onderwijsmethodes, waarbij van de leraars wordt gevraagd dat zij niet langer gewoon kennis doorgeven, en waarbij van de lerenden wordt gevraagd dat zij niet langer gewoon kennis ontvangen. Beiden moeten in de plaats daarvan een team vormen.

29. Instellingen voor formeel onderwijs spelen een belangrijke rol bij de ontwikkeling van capaciteiten vanaf een jonge leeftijd, door kennis aan te bieden en door attitudes en gedrag te beïnvloeden. Het is belangrijk dat kan verzekerd worden dat alle scholieren en studenten de gepaste kennis over duurzame ontwikkeling verwerven en dat zij zich bewust zijn van de impact van beslissingen die duurzame ontwikkeling niet ondersteunen. Het geheel van een onderwijsinstelling, met inbegrip van scholieren en studenten, leraren, directeurs en andere stafleden, evenals ouders, zouden principes van duurzame ontwikkeling moeten volgen.

30. Het is belangrijk om niet-formele en informele EDO activiteiten te ondersteunen, omdat zij een essentiële aanvulling vormen op het formele onderwijs, niet in het minst voor het leren van volwassenen. Niet-formele EDO speelt een bijzondere rol omdat het dikwijls meer gericht is op de lerende, op participatie berust en levenslang leren bevordert. Informeel leren op de werkplek heeft een toegevoegde waarde zowel voor werkgevers als werknemers. Daarom moet de samenwerking tussen de verschillende actoren die bij alle vormen van EDO betrokken zijn, worden erkend en aangemoedigd.

¹⁵ Verklaring van Thessaloniki; Thessaloniki, Griekenland, 1997. In sommige landen wordt de term 'sociaal leren' gebruikt voor participatief leren.

¹⁶ Agenda 21

31. Een aangepaste basisopleiding en nascholing van educatoren en mogelijkheid om ervaringen met elkaar te delen, zijn uiterst belangrijk voor het succes van EDO. Met een verhoogd bewustzijn en verhoogde kennis over duurzame ontwikkeling, in het bijzonder voor aspecten van duurzame ontwikkeling in de vakgebieden, kunnen educatoren effectiever werken en een voorbeeldfunctie vervullen.

De opleiding moet tevens worden gekoppeld aan de uitkomsten van relevant onderzoek over duurzame ontwikkeling.

32. Onderwijzen en leren over EDO worden sterk verhoogd door de inhoud, de kwaliteit en de beschikbaarheid van leermiddelen. Dergelijke materialen zijn echter niet in alle landen voorhanden. Dit vormt een probleem voor de hele sector van het formele leren evenals voor het niet-formele en informele leren. Daarom moeten aanzienlijke inspanningen worden gewijd aan de ontwikkeling en de vermenigvuldiging ervan. Samenhang tussen leermiddelen van formeel en niet-formeel onderwijs moet worden aangemoedigd en de uitdaging bestaat erin te verzekeren dat zij relevant zijn voor het thema duurzame ontwikkeling en dat zij betaalbaar zijn voor de lokale gemeenschap.

33. Om effectief te zijn moet EDO:

(a) op twee manieren worden aangepakt: (i) via de integratie van thema's gerelateerd aan EDO, doorheen alle relevante vakken, programma's en cursussen; en (ii) via het aanbod van specifieke vakprogramma's en –cursussen;

(b) zich richten op het mogelijk maken van betekenisvolle leerervaringen die duurzaam gedrag bevorderen, ook in onderwijsinstellingen, de werkplaats, gezinnen en gemeenschappen;

(c) de samenwerking en partnerschappen tussen de leden van de onderwijsgemeenschap en andere belanghebbenden vergroten. Nadere betrokkenheid van de private sector en de industrie in educatieve processen zal helpen om het hoofd te bieden aan een snelle technologische ontwikkeling en veranderende werkomstandigheden. Leeractiviteiten in nauwe relatie met de maatschappij zullen bijdragen tot de praktische ervaring van lerenden;

(d) inzicht in mondiale, regionale, nationale en lokale milieuproblemen verschaffen door ze uit te leggen aan de hand van een levenscyclusbenadering en door zich niet enkel te concentreren op de milieu-impact, maar ook op de economische en sociale implicaties, waarbij zowel de natuurlijke omgeving als de door mensen gewijzigde omgeving aan bod dienen te komen ;

(e) een brede waaier van participatieve, proces- en oplossingsgerichte onderwijsmethoden op maat van de lerende gebruiken. Behalve de traditionele methoden, moeten deze onder andere discussies, begrips- en perceptiekaarten, filosofische bevraging, waardeverheldering, simulaties, scenario's, modelleren, rollenspel, spelletjes, informatie- en communicatietechnologie (ICT), onderzoek, gevallenstudies, excursies en openluchtleren, leerlinggestuurde projecten, analyses van goede praktijken, werkplaatservaring en probleemoplossen bevatten;

(f) ondersteund worden door relevante leermiddelen, zoals methodologische, pedagogische en didactische publicaties, leerboeken visuele hulpmiddelen, brochures, gevalstudies en goede praktijken, elektronische en audiovisuele middelen.

34. Regeringen moeten niet-formeel en informeel leren ondersteunen omdat goed geïnformeerde burgers en kritische consumenten essentieel zijn om duurzaamheidsmaatregelen in de praktijk om te zetten via hun keuzes en acties, met inbegrip van de lokale Agenda 21.

35. Niet-formeel en informeel leren, met inbegrip van openbare sensibiliseringsprogramma's, moeten tot doel hebben een beter inzicht te verschaffen in de koppeling tussen sociale, economische en milieuvraagstukken in lokale en mondiale context, met inbegrip van het tijdsperspectief. Gemeenschappen, gezinnen, de media en NGO's zijn belangrijke actoren bij het opwekken van publiek bewustzijn over duurzame ontwikkeling.

36. NGO's zijn belangrijke verschaffers van informeel en niet-formeel leren. Zij zijn namelijk in staat om een grotere mondigheid en participatie van de burger te bevorderen, en bovendien zijn zij goed geplaatst om wetenschappelijke kennis en feiten in gemakkelijk te begrijpen informatie om te zetten. Hun rol als bemiddelaar tussen regeringen en het grote publiek moet worden erkend, bevorderd en ondersteund. Partnerschappen tussen NGO's, regeringen en de private sector kunnen een toegevoegde waarde vormen voor EDO.

37. De massamedia beschikken over een aanzienlijke macht in het oriënteren van de keuze en de levensstijlen van de consument, in het bijzonder voor kinderen en jonge mensen.

De uitdaging bestaat erin hun kennis en ervaring en distributiekkanalen te mobiliseren om betrouwbare informatie en kernboodschappen over thema's die verband houden met duurzame ontwikkeling over te brengen.

38. Alle sectoren van de actieve bevolking kunnen bijdragen tot nationale, regionale en mondiale duurzaamheid. Men heeft vastgesteld dat de ontwikkeling van gespecialiseerde opleidingsprogramma's om professionelen en besluitvormers uit te rusten met kennis en vaardigheden die bijdragen tot DO, een kritische component vormt voor educatie voor duurzame ontwikkeling¹⁷.

39. Beroepsonderwijs en permanente vorming spelen dus een belangrijke rol en moeten daarom aan besluitvormers en alle beroepsbeoefenaars worden aangeboden, in het bijzonder aan deze die een rol spelen bij planning en management. Zij moeten tot doel hebben kennis en bewustwording over duurzame ontwikkeling op te bouwen. Permanente vorming heeft twee belangrijke activiteitsgebieden: (a) kennis en vaardigheden actualiseren; en (b) nieuwe competenties aanbieden die nodig zijn voor verschillende beroepen en voor verschillende situaties. Permanente vorming is één van de domeinen die baat zou hebben bij de samenwerking tussen de onderwijssector, de belanghebbenden en de bredere maatschappij.

40. Opleidingsprogramma's moeten de sleutelthema's van duurzame ontwikkeling behandelen, maar tezelfdertijd rekening houden met de behoeften van de verschillende beroepen en de relevantie van die thema's voor hun werkgebied. Er moet speciale aandacht worden geschonken aan onderwerpen die gekoppeld zijn aan de hoofdverantwoordelijkheid van een beroep en zijn economische, sociale en milieu-impact.

41. Opdat EDO deel zou uitmaken van de agenda voor een verandering in de richting van een meer duurzame maatschappij, moet het onderwijs zelf kunnen mee veranderen. Onderzoek dat zou kunnen bijdragen tot EDO moet worden aangemoedigd. Er is behoefte aan een verhoogde samenwerking en partnerschappen tussen belanghebbenden in onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten, gaande van het identificeren van thema's tot het werken met nieuwe kennis en het bekendmaken en gebruiken ervan. De resultaten van de onderzoeks- en ontwikkelingsinspanningen moeten gedeeld worden met de actoren op lokaal, regionaal en mondiaal vlak, en moeten opgenomen worden in de verschillende delen van onderwijssysteem, -ervaring en -praktijk.

¹⁷ Zie ook het Raamwerk voor een ontwerpschema voor implementatie voor het Decennium voor Duurzame Ontwikkelingseducatie

V. Raamwerk voor Implementatie

1. Nationale/Staat implementatie

42. Elk land is verantwoordelijk voor de implementatie van deze Strategie. Een sterke beleidsondersteuning op alle bestuursniveaus zal nodig zijn om perspectieven van duurzame ontwikkeling in het hele onderwijs en in alle vormen van vorming en educatie op te nemen. Om dit te bereiken is het aanbevolen dat landen deze Strategie zouden vertalen in hun officiële taal of talen en, waar passend, in de taal of talen van minderheden, dat ze de Strategie zouden verspreiden onder de relevante autoriteiten, en dat ze een aanspreekpunt zouden aanduiden.

43. Een effectieve implementatie van de Strategie vereist dat haar bepalingen geïntegreerd worden in de plannings-, investerings- en managementstrategieën van de Staat en de plaatselijke overheden, en dit voor alle onderwijsniveaus en alle onderwijs- en vormingsinstellingen en –organisaties. Tezelfdertijd moet de implementatie in overeenstemming zijn met en voordeel halen uit andere Staats-, bilaterale en multilaterale initiatieven. De wettelijke, economische en communicatie-instrumenten moeten aangepast zijn aan de omstandigheden van de Staat. Op deze wijze zouden de landen de bepalingen, waar passend, implementeren binnen de context van hun eigen wetgeving, beleid en organisatie-ramen.

44. Landen moeten nagaan tot welke verplichtingen inzake communicatie, onderwijs en participatie van de burger en sensibilisatie zij reeds gebonden zijn onder internationale milieu- en andere relevante verdragen, om deze verplichtingen daarna op een samenhangende manier via EDO aan te pakken.

45. De educatieve sector bestaat uit een breed veld van actoren met verschillende regulerende beheerssystemen op het vlak van management in de verschillende landen. Deze is tevens afgestemd op mensen van verschillende leeftijden en in uiteenlopende posities. De uitdaging zal erin bestaan om de noodzakelijke hervormingen op het vlak van beleidsvorming en operationele raamwerken van de onderwijssector aan te pakken en te implementeren op basis van vertrouwen, alomvattendheid en subsidiariteit, en om zelfevaluatie aan te moedigen. Het is belangrijk dat diegenen die verantwoordelijk zijn voor formele, niet-formele en informele educatie samenwerken met andere relevante overheden bij de implementatie van deze Strategie.

46. De samenwerking, gedeelde verantwoordelijkheid en leiderschap van alle relevante Staatsorganen moeten als een belangrijk mechanisme voor goed bestuur worden beschouwd en moeten worden versterkt. Ministeries van Onderwijs en Leefmilieu in het bijzonder, moeten samenwerken en de leiding nemen om verdere integratie van duurzame ontwikkelingsaangelegenheden in het formele onderwijsbeleid, de programma's en de curricula op alle niveau's te starten en aan te moedigen en om de implementatie van de Strategie te evalueren. Evenwel is er ook een nauwe en effectieve samenwerking met andere publieke overheden evenals met de belanghebbenden vereist, in het bijzonder met de overheden die verantwoordelijk zijn voor economie.

47. Er is tevens nood aan een coördinatiemechanisme om de Strategie te implementeren op Staatsniveau, evenals om informatie te delen en om partnerschappen tussen de verschillende actoren te stimuleren¹⁸. Eén keuzemogelijkheid bestaat erin een 'nationaal EDO platform' op te richten, mogelijk onder de bescherming van de Raden voor Duurzame Ontwikkeling of andere relevante instanties, waarin professionelen vanuit de verschillende sectoren worden samengebracht.

¹⁸ Sommige landen hebben de "kennismanagement" benadering geïntroduceerd.

48. De nationale¹⁹ (Staats-) implementatieplannen moeten dienen als kernelement van de implementatie. Landen moeten beslissen welk orgaan verantwoordelijk zal zijn voor het opstellen van hun nationaal implementatieplan.

49. Het nationale implementatieplan moet volgens een participatieve aanpak ontwikkeld worden. Alle belanghebbenden moeten daarbij worden betrokken. Het moet ook rekening houden met de feitelijke situatie in een land. Rekening houdend met het feit dat landen hun eigen prioriteiten en implementatieschema's in overeenstemming wensen te brengen met hun eigen behoeften, beleid en programma's, kunnen de bepalingen van dit hoofdstuk dienen als leidraad voor dit werk. Nationale implementatieplannen moeten doelen, activiteiten, maatregelen, voorlopig tijdpad, middelen voor implementatie en evaluatie-instrumenten omvatten.

2. Actiegebieden

Ervoor zorgen dat de beleids-, de regulerende en operationele raamwerken de bevordering van educatie voor duurzame ontwikkeling ondersteunen

50. Het beleid, de wetgeving, de operationele raamwerken en de curricula moeten educatie voor duurzame ontwikkeling opnemen en ondersteunen. Sleutelacties om dit te bereiken kunnen zijn: raamwerken voor EDO goedkeuren in alle onderwijsniveaus; de ontwikkeling bevorderen van samenwerking tussen verschillende departementen en tussen een brede waaier aan belanghebbenden, met inbegrip, waar passend, van de oprichting van raadgevende mechanismen; principes van duurzame ontwikkeling integreren in de studieprogramma's en speciale cursussen op alle niveaus van het hoger onderwijs, in het bijzonder in de initiële lerarenopleiding; verbeteren van het aanbod en het beheer van onderwijsmateriaal naar educatie voor duurzame ontwikkeling toe; en versterken van de band tussen natuurwetenschappen, economische, politieke en sociale wetenschappen in interdisciplinaire, multidisciplinaire en gespecialiseerde studies. Interdisciplinaire en gespecialiseerde studies moeten in een juist evenwicht worden gebracht.

Bevorderen van duurzame ontwikkeling via formeel, niet-formeel en informeel leren

51. De verhoging van het publieke bewustzijn over duurzame ontwikkeling moet worden aangemoedigd in en via instellingen van formeel onderwijs, evenals via gemeenschappen, gezinnen, de media en de NGO's.

52. Professionele vaardigheden en kennis inzake duurzame ontwikkeling moeten continu worden verbeterd en, bijgevolg, moeten ze deel uitmaken van levenslang leren van individuen, met inbegrip van deze uit de sectoren als de overheid, de private sector, de industrie, het transport en de landbouw. Om een meer specifieke inhoud te geven aan het begrip duurzame ontwikkeling zal een blijvende behoefte bestaan aan nieuwe kennis en aan nieuwe vaardigheden, aangezien veel expertisedomeinen constant in ontwikkeling zijn.

53. Sleutelacties om dit te bereiken kunnen zijn: leerkanalen die verband houden met duurzame ontwikkeling aanbieden in voortgezette opleidingen voor professionelen, met inbegrip van deze die actief zijn inzake de planning, het management en de massamedia; aanmoedigen en ondersteunen van uit de gemeenschap groeiende bewustmakingsactiviteiten rondom duurzame ontwikkeling; samenwerking met NGO's ontwikkelen en hun educatieve activiteiten ondersteunen; samenwerking tussen formele onderwijsinstellingen en niet-formele organisaties evenals informele activiteiten

¹⁹ Voor landen met een federale structuur, worden alle referenties naar nationale plannen toegepast op Staats- en sub-Staatsplannen, waar passend.

bevorderen; de media aanmoedigen om informatie te verspreiden en debatten te voeren opdat duurzame ontwikkeling zou kunnen doordringen tot bij het grote publiek.

De competentie ontwikkelen om zich binnen de educatieve sector te engageren in educatie voor duurzame ontwikkeling

54. Leraars en educatoren, leiders en besluitvormers op alle onderwijsniveaus moeten hun kennis over educatie voor duurzame ontwikkeling verhogen om de gepaste begeleiding en ondersteuning te kunnen bieden. Daarom zijn competentieopbouwende inspanningen nodig op alle niveaus van zowel formeel als informeel onderwijs.

55. Sleutelacties om dit te bereiken kunnen zijn: ontwikkeling van competenties voor stafleden werkzaam binnen het onderwijssysteem, met inbegrip van acties voor leidinggevenden om hun bewustzijn voor duurzame ontwikkelingsthema's te verhogen; criteria ontwikkelen om de professionele competentie in educatie voor duurzame ontwikkeling te valideren; managementsystemen voor duurzame ontwikkeling introduceren en ontwikkelen voor formele onderwijsinstellingen en voor niet-formele educatieve contexten; thema's die verband houden met duurzame ontwikkeling opnemen in trainings- en bijscholingsprogramma's voor opleiders voor alle onderwijsniveaus; opleiders, met inbegrip van deze die betrokken zijn bij niet-formele en informele educatie, aanmoedigen om hun ervaringen te delen.

Ervoor zorgen dat aangepaste hulpmiddelen en materiaal voor educatie voor duurzame ontwikkeling beschikbaar zijn

56. Er moet materiaal voor educatie voor duurzame ontwikkeling worden ontwikkeld voor alle onderwijsniveaus, zowel voor algemene cursussen en gespecialiseerd onderwijs als voor zelfstudie, en dit materiaal moet aangepast zijn aan de lokale omstandigheden en behoeften.

57. Sleutelacties om dit te bereiken kunnen zijn: ontwikkeling en productie van materialen voor opleiders, lerenden en onderzoekers voor alle onderwijs- en opleidingsniveaus, en speciaal in de lokale talen, aanmoedigen; de ontwikkeling en het gebruik aanmoedigen van elektronische, audiovisuele en multimediamiddelen en visuele hulpmiddelen zowel voor leerdoeleinden als voor het delen van informatie; de toegang tot bronnen en informatie nuttig voor EDO via elektronische middelen en Internet vergemakkelijken; samenhang verzekeren tussen materialen voor formeel, niet-formeel en informeel leren en relevante verspreidingsstrategieën ontwikkelen.

Onderzoek over en ontwikkeling van educatie voor duurzame ontwikkeling bevorderen

58. Er is nood aan activiteiten inzake onderzoek en ontwikkeling in verschillende domeinen van educatie voor duurzame ontwikkeling, zoals rond effectieve leermethoden, evaluatiemiddelen, vorming van attitudes en waarden, ontwikkeling van school/instelling en implementatie van ICT. Onderzoek en ontwikkeling rond educatie voor duurzame ontwikkeling moeten een permanente basis vormen voor de ontwikkeling van Educatie voor Duurzame Ontwikkeling.

59. De resultaten van de inspanningen van onderzoek en ontwikkeling moeten lokaal, regionaal en mondiaal gedeeld worden met de actoren en ingebouwd in de verschillende delen van het onderwijssysteem.

60. Sleutelacties om dit bereiken kunnen zijn het starten en promoten van onderzoek over en de ontwikkeling van: de inhoud van educatie voor duurzame ontwikkeling en onderwijs- en leermethoden; de economische effecten van en stimulansen voor educatie voor duurzame ontwikkeling; de wijzen waarop aspecten van duurzame ontwikkeling en hun

lokale context in verschillende vakken zijn opgenomen, waarbij voorrang wordt gegeven aan onderzoek dat de verschillende dimensies van duurzame ontwikkeling samenbrengt; indicatoren en evaluatie-instrumenten voor educatie voor duurzame ontwikkeling; en de resultaten van onderzoek en voorbeelden van goede praktijk met elkaar delen.

3. Internationale samenwerking

61. Samenwerking rond educatie voor duurzame ontwikkeling kan, naast bijdragen tot versterking en verbetering van educatie voor duurzame ontwikkeling in de landen, helpen om het wederzijds begrip te verzekeren en om het vertrouwen en respect voor culturele waarden te ontwikkelen, waardoor er vriendschapsbanden tussen volkeren en naties worden aangeknoopt en waardoor er een bijdrage wordt geleverd tot vrede en welzijn.

62. Op het regionale niveau bestaat er de behoefte om de implementatie van de Strategie te evalueren en te vergemakkelijken en om de samenwerking rond educatie voor duurzame ontwikkeling te ondersteunen. De regionale processen moeten rekening houden met andere ontwikkelingen die plaatsgrijpen in samenhang met het Decennium voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties, en zij moeten gezien worden als een bijdrage tot de wereldwijde initiatieven rond educatie voor duurzame ontwikkeling.

63. De regio beschikt over een rijkdom aan ervaring in internationale samenwerking rond onderwijs, meer bepaald rond hoger onderwijs. Een aantal nationale en subregionale netwerken, werkgroepen rond onderwijs, universitaire netwerken en associaties, programma's en partnerschappen hebben een begin gemaakt met werk rond de ontwikkeling van multidisciplinaire vormen van onderwijs om oplossingen te bedenken rond problemen gekoppeld aan duurzame ontwikkeling. De uitdaging bestaat erin, na te gaan hoe men hun ervaring en potentieel het best ten dienste kan stellen van het bevorderen van EDO. Een andere uitdaging bestaat erin onderzoek te verrichten i.v.m. kwesties rond EDO, wat internationaal nog steeds geen prominente rol speelt. Er is tevens een behoefte aan internationale samenwerking rond EDO in voorschools en schools onderwijs.

64. Er moet een hoge prioriteit gegeven worden aan regionale en subregionale fora die leden van de onderwijsgemeenschap zoals ambtenaren, leraars en educatoren en onderzoekers en andere relevante actoren bij elkaar brengen om hun ervaringen en goede praktijk rond duurzame ontwikkeling en educatie voor duurzame ontwikkeling met elkaar te delen.

65. Het complexe karakter van educatie voor duurzame ontwikkeling vereist dat, naast de onderwijsgemeenschap andere relevante internationale actoren worden uitgenodigd om in partnerschap te werken om de Strategie te implementeren. Dit is speciaal relevant voor de internationale samenwerking die bedoeld is om kennis en vaardigheden die verband houden met duurzame ontwikkeling, voor verschillende professionelen en besluitvormers te verbeteren.

66. Ervaringen en behoeften variëren in de verschillende delen van de UNECE regio. Subregionale samenwerking moet worden versterkt. Dit zou het mogelijk kunnen maken om van dichtbij te werken rond deze thema's die van groot belang zijn voor een bepaalde subregio, waarbij deze landen worden geholpen om de beste praktische resultaten te bereiken.

67. Verdere evaluatie van de noden in de verschillende subregio's is vereist. Er moet speciale aandacht worden geschonken aan de landen in Oost-Europa, de Kaukasus en Centraal-Azië (EECCA) en zuidoostelijk Europa bij het oplossen van hun grootste problemen inzake milieueducatie en educatie voor duurzame ontwikkeling. Sommige van

hun problemen zijn een gebrek aan gepaste leermiddelen, het ondoeltreffend gebruik van de capaciteit van hoger onderwijs en onderzoekinstellingen, het tekort aan gespecialiseerde opleiders en ontoereikende bewustmaking evenals een tekort aan samenwerking tussen departementen en/of tussen een ruime waaier aan belanghebbenden rond EDO. Een andere uitdaging waarop men zich in zuidoost Europa en EECCA moet richten, is de geringe onderwijskwaliteit voor kinderen die leven in plattelandsgebieden en het gebrek aan financiële en menselijke middelen om EDO te ontwikkelen in deze gebieden. Dus, het voorzien van capaciteitsopbouw, financiële bijstand en steun voor onderwijs, onderzoek en publieke bewustmakingsprogramma's in landen met een overgangseconomie moeten worden herkend als een belangrijk thema en bijgevolg moet er door regeringen, relevante organisaties en donoren²⁰, rekening mee worden gehouden.

68. Sleutelacties kunnen zijn: de bestaande regionale en subregionale verbonden en netwerken die werken rond EDO versterken en jumelages, bilaterale samenwerking en partnerschappen aanmoedigen; waar passend bestaande internationale wettelijk bindende instrumenten zoals de Aarhus Conventie en ook andere relevante akkoorden gebruiken om het bewustzijn voor duurzame ontwikkeling op te wekken; vergemakkelijken van het delen van goede praktijkvoorbeelden en ervaringen en van vernieuwingen en informatie over nationale ervaringen en projecten in samenwerkingsontwikkeling over thema's rond EDO, bijvoorbeeld door het gebruik van ICT hulpmiddelen en de webstek van UNECE; EDO opnemen in relevante bilaterale en multilaterale programma's; de deelname van NGO's en andere belangrijke groeperingen in internationale samenwerking rond EDO aanmoedigen; internationale manifestaties voor sensibilisatie van duurzame ontwikkeling aanmoedigen en coördineren; het delen van ervaringen aanmoedigen.

69. Om een efficiënt regionaal bestuur en communicatie te verzekeren is de oprichting van aanspreekpunten rond EDO in alle UNECE lidstaten en relevante internationale organisaties vereist. Er zou een stuurgroep kunnen opgericht worden, die bestaat uit vertegenwoordigers uit de sectoren onderwijs en milieu (of uit nog andere relevante sectoren) teneinde de implementatie van de Strategie op te volgen. Het proces "Milieu voor Europa" zou als een platform kunnen gebruikt worden voor een partnerschap voor regionale samenwerking over EDO, en het UNECE Comité over het Milieubeleid als een orgaan om de voortgang van de implementatie van de Strategie te beoordelen in overeenstemming met het werkprogramma van het Comité.

70. Op hun conferentie "Milieu voor Europa" zouden de Ministers de wens kunnen uitdrukken om de voortgang van de implementatie van de Strategie op basis van nationale en andere rapporten te bespreken. Doorlichtingen van de milieuprestaties zouden eventueel ook een evaluatie kunnen opnemen m.b.t. de inspanningen die het doorgelichte land op het vlak van EDO heeft geleverd. Om de drie jaar kan een gemeenschappelijke zitting van het comité voor Milieubeleid en vertegenwoordigers van de onderwijsministers of gelijkwaardige staatslichamen die verantwoordelijk zijn voor onderwijs in de UNECE lidstaten worden georganiseerd, om de voortgang van de implementatie van de Strategie te bespreken.

4. Rollen en verantwoordelijkheden

71. Regeringen moeten een pro-actieve rol spelen bij de bevordering en het vergemakkelijken van de implementatie van de Strategie in hun land. Zij moeten de implementatie op alle beleidsniveaus evalueren en op gezette tijden opvolgen.

²⁰ Zie ook het implementatieplan; de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling.

72. Lokale onderwijsautoriteiten en -instellingen van formeel onderwijs worden aangemoedigd om verantwoordelijkheid op te nemen om de relevante bepalingen van de Strategie te implementeren en bewaken.

73. Relevante belanghebbenden, met inbegrip van lokale autoriteiten, de onderwijs- en wetenschappelijke sectoren, de gezondheidssector, de private sector, de industrie, transport en landbouw, vakbonden en arbeidersverenigingen, de massamedia, NGO's, verschillende gemeenschappen, inheemse bevolkingsgroepen en internationale organisaties moeten uitgenodigd worden om hun prioriteiten te definiëren en om verantwoordelijkheid te nemen om de Strategie te implementeren en op te volgen.

5. Financiële aangelegenheden

74. Het verzekeren van voldoende financiële middelen om de Strategie te implementeren is een allereerste voorwaarde voor welslagen. Teneinde de kosten van de implementatiemaatregelen die nodig zijn om de doelstellingen van de Strategie te bereiken alsook de opbrengst van de investering op een accurate manier in te schatten, is het essentieel om de waarde van educatie bij het introduceren van een duurzaam ontwikkelingsbeleid en –praktijken in de maatschappij te begrijpen. Educatie moet worden gezien als een investering die op lange termijn zal gaan renderen.

75. De kosten om de deze Strategie te implementeren moeten, algemeen gesproken worden gedragen door elk land. Regeringen moeten er daarom voor zorgen dat gepaste middelen beschikbaar zijn. Veel van de voorgestelde acties kunnen worden opgenomen in bestaand ontwikkelingswerk binnen de educatieve sector. Sommige acties zouden makkelijker kunnen worden uitgevoerd als subregionale of regionale projecten.

76. Overheden moeten overwegen om budgetten en economische stimulansen te gebruiken om EDO te financieren voor alle vormen van educatie, met inbegrip van het invoeren van beurzen voor EDO en capaciteitsopbouw in onderwijsinstellingen. Er moeten inspanningen worden geleverd om EDO componenten in relevante bilaterale en multilaterale programma's op te nemen. Partnerschappen kunnen worden gevormd en moeten worden aangemoedigd om ondersteuning te zoeken, met inbegrip bijdragen in natura, van internationale fondsen en steunverstrekkers en de private sector. Tijdens de eerste fase van de implementatie van de Strategie, is financiële bijstand voor sommige delen van de regio, in het bijzonder EECCA en landen van zuidoostelijk Europa cruciaal om deze te helpen het proces te starten.

6. Evaluatie en tijdpad

77. Om de implementatie van de Strategie te evalueren moet er een tijdsbestek worden opgesteld en moeten er indicatoren worden ontwikkeld. Mensen in staat stellen te handelen ten voordele van duurzame ontwikkeling, is een kwestie van educatie en het resultaat van hun studies. Aspecten van duurzame ontwikkeling invoeren in alle onderwijsvormen en –niveaus is een langdurig proces en de uitkomst kan daarom enkel worden gemeten over een lange periode.

78. De implementatie van de Strategie moet worden gezien als een continu proces. Om de evaluatie van de vorderingen te vergemakkelijken, worden er evenwel drie implementatiefasen voorgesteld:

Fase I (tegen 2007): als goede startbasis geldt de aanbeveling dat elk land vaststelt wat het reeds onderneemt dat zou passen binnen de opdracht van de Strategie. Dit kan een overzicht inhouden van bestaande beleidsmaatregelen, wettelijke en operationele raamwerken, financiële mechanismen en educatieve activiteiten, en het kan eveneens de identificatie van hindernissen en leemtes inhouden. Bijsturing moet worden overwogen

om zwaktes te overwinnen, en er moet een relevant nationaal implementatieplan opgesteld worden. Evaluatiemethoden en indicatoren voor de implementatie van EDO, in het bijzonder kwalitatieve, moeten worden ontwikkeld. Op hun "Milieu voor Europa"-conferentie kunnen de ministers hun engagement ten opzichte van de Strategie aantonen, successen vieren, problemen en bekommernissen met elkaar delen en rapporteren over de voortgang van hun nationale / Staatsstrategieën.

Fase II (tegen 2010): de implementatie van de bepalingen van de Strategie zou dan al volop bezig moeten zijn. In dit opzicht moeten landen de vooruitgang die is geboekt met betrekking tot de implementatie van hun respectieve nationale/ Staatsstrategieën doorlichten; indien nodig, moeten ze deze herzien.

Fase III (tegen 2015 en verder): landen zouden aanzienlijke vooruitgang moeten hebben geboekt bij de implementatie van EDO.

79. Om de procesgerichte evaluatie en benchmarking van de Strategie te helpen dienen een aantal aangelegenheden in acht worden genomen. Dit houdt bijvoorbeeld de volgende onderwerpen in: identificatie van leiders en coördinatoren om de Strategie aan te drijven; beleid, wetgevende en operationele raamwerken om de Strategie te ondersteunen; een raamwerk voor intergouvernementele samenwerking en partnerschappen, alsook voor samenwerking en partnerschappen tussen een ruime keur aan belanghebbenden ; relevantie van het formele curriculum en leerprogramma's; initiële en voortgezette opleiding over kwesties inzake duurzame ontwikkeling, in het bijzonder voor educatoren; hulpmiddelen en materialen voor EDO; onderzoek en ontwikkeling over EDO; de ontwikkeling van niet-formele en informele educatie; en de betrokkenheid van de media en de impact op de lerenden.

Noot

Bij wijze van informatie zijn er twee achtergronddocumenten beschikbaar: één over oude en nieuwe internationale processen rond EDO (CEP/AC.13/2004/8/Add.1), en een ander dat sommige termen die in de Strategie worden gebruikt nader verklaart (CEP/AC.13/2004/8/Add.2.)
